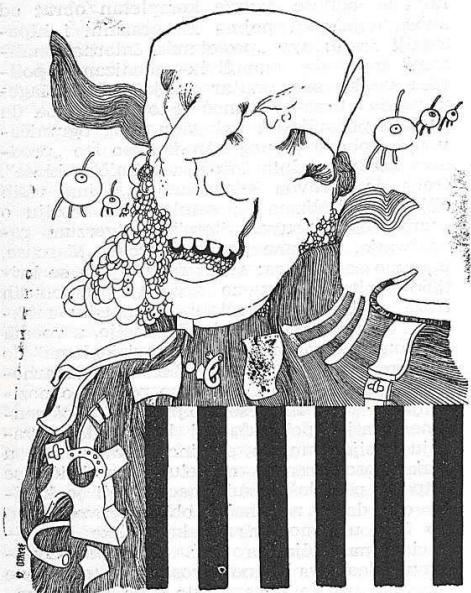

mileta radovanović

opako zaključivanje ili „ekonomkska politika“ i nacionalne škole

U novije vreme, zapravo poslednjih nekoliko godina, sve se više, sve ozbiljnije i životu bliže, piše i raspravlja o različitim pitanjima sa područja međunarodnih odnosa. Pokazalo se da mnogo šta od onoga što je izgledalo jedamput za svagda rešeno tek počinje da se razmrežava, tek se u nekim domenima počinju *značajnije* otvarati mogućnosti i stvarati uslovi za potpuniju ravnopravnost. I još dalje, postaje jasno da nastojanja u tom pravcu moraju biti permanentna, da život, razvoj društvenih odnosa, uzmicanje etatističkih recidiva pred samoupravnim dogovorom i odlukom, zahtevaju i neopoziv nameće ne-narušavanje, odnosno *stalno, ponovno* uspostavljanje ravnopravnosti u novim uslovima i sa novim, dodatnim elementima. To je, iako ne samo tu, veoma vidljivo kod tako nezaobilaznih pitanja kao što su negovanje i razvijanje jezika, školovanje i razvoj kulture. I upravo su ova područja u tako neraskidivoj vezi da ospori li se ili osiromaši jedno, ubrzće doći, kao što je i dolazilo, do manje ili više vidljivih zastoja ili nazadovanja na čitavoj liniji, u životu i razvoju, kako jedne nacije ili narodnosti, tako i šire društvene zajednice.

Javno razmatranje problema u ovoj oblasti, uz uvažavanje određenih specifičnosti i poznavanje stvarnog stanja i potreba, najčešće je rezultat želje i nastojanja da se doprinese bržim i harmoničnijem kretanjem napred, da se uklone nesporazumi i potraže rešenja i izlazi koji u određenom trenutku otvaraju šire, realnije mogućnosti ravnopravnijim odnosima i razvoju. Na žalost, nije uvek tako, što nedovoljeno svedoči svojom posnom i naherenom argumentacijom, a istovremeno opakim zaključivanjem, nepotpisani tekst „*Pouke odumiranja nacionalnih škola*“ (*Ekonomkska politika* br. 872 od 16–22. decembra 1968. godine).

Ekonomkskoj politici je sve jasno, sve je jednostavno i logično. Nigde pravog znaka pitanja ili nedoumice, nigde argumenta ili podataka koji bi zasmetao unapred smišljenom zaključku.

Po ovom, Listu nacionalne škole u Vojvodini lagano, ali iz godine u godinu, sve sigurnije odumiru („jasno“, pod nacionalnim školama List podrazumeva jedino škole sa nastav-

vom na jezicima narodnosti, dok one u kojima se školuju Srbici ili Hrvati na svom jeziku nisu nacionalne). Broj učenika iz redova narodnosti koji pohađaju ili završavaju osnovnu školu na srpskohrvatskom jeziku, navodi se dalje, neuobičajeno je velik, da bi zatim značajan, odnosno, veći i sve veći broj započeo ili dovršio srednjoškolsko obrazovanje opet na srpskohrvatskom, a ne na maternjem jeziku.

Mogućnosti, po *Ekonomskoj politici*, za školovanje na maternjem jeziku nisu sporne, pa otuda „ostvarenje politike nacionalne ravnopravnosti u oblasti obrazovanja ne zavisi od mogućnosti (podvukao M. R.) već od želje i realne potrebe pripadnika narodnosti da se školuju na svom maternjem jeziku“. Čak ni „neka vrsta reklame za upis u srednje škole na jezicima narodnosti“ ne može da ih spase tihog umiranja.

Školovanje na jezicima narodnosti postaje „skupo i nedovoljno dobro“, učenici su opterećeni dodatnom nastavom srpskohrvatskog jezika. Pa i pored toga „egzaktno je utvrđeno (jedino do danas, koliko je meni poznato, u *Ekonomskoj politici*) da većina studenata sa završenom srednjom školom na jeziku narodnosti gubi prvu godinu studija“ zbog nedovoljnog znanja srpskohrvatskog jezika i terminologije. Onima, opet, koji ne nastavljaju studije mogućnost zapošljavanja je „omedena na one krajeve gde žive pripadnici narodnosti“, što po ovom shvataju Srbima, Hrvatima ili Crnogorcima ne može da se desi, jer oni sasvim normalno mogu da se zaposle u krajevima gde pretežno žive pripadnici narodnosti bez znanja i jedne mađarske, slovačke, rumunske ili rusinske reči.

I tako se nevolje redaju bez kraja. Jedna priziva drugu. Ali, na sreću, „izlaz“ postoji. Jedan vredan, i ne bez određenih rezultata, eksperiment, takozvana „subotička praksa“, „otkriva“ se i nudi kao „razrešenje“ dosadašnjih lutanja, promašaja, izgubljenog vremena i uludo rasutih sredstava i snaga. Posle svega ovoga sledi „logičan“ zaključak *Ekonomkske politike*, „da ostvarivanje politike nacionalne ravnopravnosti u oblasti obrazovanja svojom unutarnjom logikom i pod diktatom potreba života, tokom razvoja dolazi do stepena kada boriti se za te principi i ostvarivati ih ne

znači više samo otvoriti škole sa nastavom na maternjem jeziku i dati pravo, čak i propagirati upis u te škole. Čak ostati ili insistirati samo na tome, lako vodi u svojevrstan nacionalistički izolacionizam gde se pravo na nacionalno samoizražavanje pretvara u izvesno ograničavanje prava čoveka da u životu dosegne sve ono što mu njegove sposobnosti dopuštaju“.

Nije teško zaključiti da se *stvarno* stanje i *stvari* problemi u školovanju na jezicima narodnosti i nepotpisani autor članka „*Pouke odumiranja nacionalnih škola*“ mimoilaze u neuobičajeno velikoj meri. To mimoilaženje postaje frapantno kada se „pouke“ i zaključci članka *uzaludno* pokušaju dovesti u neku vezu sa zahtevima, težnjama i *osnovnim potrebama* toliko puta, naročito poslednjih godina, isticanim, dokazivanim i preciziranim. Postaje jasno da je članak pisan, najblaže rečeno, bez sluha za stvarne probleme i život na jednom ovaku višenacionalnom području kakvo je vojvodansko, da su argumenti u tekstu uvliveni za uši, da je sve do te mere pojednostavljeno i očišćeno „nebitnih“ elemenata da nigde životu nema. U stvari, sve je, namerno ili usled malog znanja, vođeno u krivom pravcu, sve je podređeno jednom: pokazati i dokazati da školovanje na jezicima narodnosti nije u saglasnosti, ili bar ne u znatnijoj meri, sa životnim interesima narodnosti. Pa i pored toga, istini za volju, treba reći da nepotpisani autor i pored svih proizvoljnosti, naprezanja, podešavanja i udešavanja argumentacije, nije mogao ovakvu konstrukciju učiniti koherentnom i dovesti je do kraja bez ozbiljnog klimanja i kontradiktornosti u njoj. Govori se, na primer, o mogućnostima za školovanje na jezicima narodnosti kao o nečemu do kraja doveđenom; spominje se nekakvo agitovanje za upis u ove škole, da bi se posle toga izveo zaključak da roditelji i učenici zaziru od njih i da prema tome one odumiru, jer se takvo školovanje „pretvara u izvesno ograničavanje prava čoveka da u životu dosegne sve ono što mu njegove sposobnosti dopuštaju“. U međuvremenu se, doista kroz zube i uzred, pominju neke manjkavosti, nedovršenosti i nerazudenosti školskog sistema, baš kada je u pitanju školovanje na jezicima narodnosti. Ozbiljniju logičku vezu jednog i drugog stvarno nije lako uspostaviti.

U *Ekonomskoj politici* je izgleda nepoznato, ili je na čas smetnuto s uma, da su škole u Vojvodini, i osnovne i srednje, poodavno organizovane na teritorijalnom (učenici dveju ili više nacionalnosti sa iste teritorije) a ne na nacionalnom principu. Najveći broj škola u kojima se nastava odvija na jezicima narodnosti upravo su zbog ovakve organizacije školstva višejezične. Po najnovijim podacima prosvetno-pedagoških zavoda, od 170 osnovnih škola u kojima se predaje na jezicima narodnosti samo su 42 homogene (nacionalne) dok je od 38 srednjih, nastava na jednom jeziku zastupljena jedino u pet škola.

Za ovakvo organizovanje škola, pored nekih praktičnih razloga (mogućnosti povoljnijeg finansiranja, ekonomičnije korišćenje prostora, opreme i nastavnog kadra) odlučujuće je bilo nastojanje da se kroz zajednički vaspitno-obrazovni rad postignu što bolji rezultati. Međutim, upravo se u novije vreme s dosta argumenata govori o nekonsekventnosti ovog principa, o tome da su učenici sa stanovališta nastavnih sadržaja u očigledno neravnopravnom položaju (zajednički nastavno-vaspitni sadržaji zastupljeni su samo u odeljenjima sa nastavom na jezicima narodnosti). Osim toga, mora se konstatovati da su škole ili odeljenja sa nastavom na jezicima narodnosti često slabije opremljeni, da još uvek manjka odgovarajući nastavni kadar, ili usled namogućnosti potpunog ili delimičnog studiranja na maternjem jeziku, kao i zbog toga što nema lektora na određenim katedrama, jedan broj nastavnika nailazi na teškoće u izvođenju nastave na maternjem jeziku. Dalje, u školama i odeljenjima na jezicima narodnosti i danas nije retka stihijna višejezičnost. Prosvetno-pedagoške službe u mnogim sredinama još uvek nisu kadrovske ospobljene za uključivanje u nastavno-vaspitni rad na jezicima narodnosti. Obezbeđivanje odgovarajućih udžbenika i priručnika, i pored

velikog napretka koji je na tom planu učijen delovanjem Pokrajinskog zavoda za izdavanje udžbenika, zahteva dalje napore. Nastava srpskohrvatskog jezika kao nematernjeg tek je na putu stabilizovanja i dobijanja realnijeg mesta i značaja u obrazovanju na jezicima narodnosti. Svemu ovome treba dodati neadekvatnu lociranost osnovnih škola u većim gradskim naseljima, kao i male rezultate na širem planu u nekim sredinama u razvijanju i uspostavljanju jezičke ravноправnosti, pa onda još i prisutna shvatnja o srpsko-hrvatskom kao državnom jeziku.

Svi ovi, a i mnogi drugi elementi, neosporno veoma bitno utiču na opredeljivanje učenika iz redova narodnosti prilikom započinjanja ili nastavljanja školovanja. Međutim, prirodan zaključak bi bio: brže i stalno prevaziđanje postojećeg stanja (danas se već može govoriti o značajnim rezultatima) izgradivajući ravноправnijih odnosa u ovoj delikatnoj i skoro presudno važnoj oblasti za svestrani razvoj svakog naroda ili narodnosti, a ne put u odumiranje obrazovanja na jeziku narodnosti, koji nazire i predviđa Ekonomsku politiku.

„Svim učenicima se naravno ostavlja sloboda upisa u srednje škole sa jezikom koji oni sami žele“, tvrdi se u članku „Pouke odumiranja nacionalnih škola“. Da je u članku još „samo“ rečeno u koje srednje škole, sve bi izgledalo logičnije i shvatljivije, ali ne na način na koji to je „Ekonomski politici“ hoće. Jer, ne postoje „srednje škole na slovačkom“, već samo gimnazija u Bačkom Petrovcu; na rumunском jeziku se nastava odvija samo u odelenjima gimnazije i učiteljske škole u Vršcu; na rusinskom nema nastave na srednjoškolskom nivou, dok je do pre par godina na madarskom jeziku nastava bila organizovana jedino u nekim gimnazijama i kadrovske školama. I zar je prirodno, na primer, očekivati i insistirati da se svi mladi Slovaci sa teritorije Vojvodine upisuju u ovu jedinu školu sa nastavom na svom jeziku? Uostalom, nije retka pojava da se jedan broj učenika srpske nacionalnosti sa teritorije opštine Bački Petrovac upisuje u ovu gimnaziju, iako nastava nije na njihovom maternjem jeziku.

U novije vreme se teži proširivanju obima i strukture školske mreže na jezicima narodnosti. To je zahtev, nikako napamet formulisan, i društveno-političkih organizacija i foruma, i stručno-pedagoške službe. Proširivanje mogućnosti za obrazovanje na maternjem jeziku, razvijanje i afirmacija ravноправnosti jezika, stvaranje uslova za višejezičnost u javnom životu, zahtevi su koje neodložno i neporecivo nameće politika nacionalne ravноправnosti koja je i zbog poznate nacionalne specifičnosti Vojvodine bila i ostala, baš u ovom Pokrajini, na stalnom ispitu.

Nije potrebno posebno naglašavati da su stavovi i zaključci članka objavljenog u „Ekonomskoj politici“ dijamentalno suprotni baš ovakvim nastojanjima i tendencijama.

Navodi o skupočiću, pa onda i neisplativosti školovanja na jezicima narodnosti, slični su svojim smislom i usmerenjušću mnogim drugim u tekstu „Pouke odumiranja nacionalnih škola“. Osnovni koncept našeg društva, suštinske odrednice naših društvenih odnosa i nacionalne politike, zahtevali bi da govorimo, pre svega, o potrebama. Ravнопravnost, kako je dobro i tačno rečeno, jeste skupa, ali je neravнопravnost neizrecivo skupljiva. Poznato je, valjda, da postoje krpune razlike, što se troškova obrazovanja tiče, i kod škola sa srpskohrvatskim nastavnim jezikom, pa ipak još niko nije pregao da ukine one skupe (nastavničke i umetničke, neke tehničke i stručne).

Na kraju, čini se, da je potpuno jasno do koje je mere jedno izuzetno važno i osetljivo pitanje pisanjem „Ekonomске politike“ neshvatljivo čudno zamagljeno i odvedeno na neprihvatljuvu stranu, naopake pokrenuto i okrenuto. Ne bih htio da nepotpisanog autora iz „Ekonomске politike“ „častim“ epitetima koji se u nas znaju „darivati“, pogotovo kada su raspre o međunarodnim odnosima, i u znatno bezazlenijim situacijama, ali je ipak previše ako se u redakciji ovog poznatog lista i dalje misli da je tekst „Pouke odumiranja nacionalnih škola“ na tragu pravih pouka.

angel dumbrăveanu

5 pesama

PESMA

Putujemo neprestano kao da otkrivamo Poslednju slazu. Niko ne zna gde se završava Putovanje a gde počinje tama. Nastaniću se možda u hramu mora, jednog Jesenjeg dana, kada se gušeri povuku u zemlju A ptice budu proganjene prema suncu. Niko Neće znati gde sam pošao. Neko će pomislići Da sam nestao sa žutim lišćem u nepoznatom, Dok će me drugi čekati u planinskim gradovima, (na rečima Punim pastrmki. Žena će spremati ručak i večeru I cudiće se što opet kasnijem, stići će veče na obalu I motriće kamene jabuke; niko neće pitati Senke mora da li će se ponovo vratiti. Neko će kao i uvek u predvečerje Dugo čekati crne lađe na obali ...

STVARI VEĆERI

Gospo mog nespokoja, gospo Magle iz kraljevine ponoći, Ne ispunjavaj mrakom stakleni hol, Kojim ponekad silazim u more. Ne želim da znam koga će sresti Na rubu sna, ni koga s pustoši uspavati U deliričnoj kosi... Gospo senki, koja poseduješ Moje unutarnje leštive, posivila kutijo Zvučnosti — boja mojih slepočića, Nemoj se svlačiti med ogledalima Skladno poređanim uzaludnom mi ploti. Zašto da drobim bele magnolije I asteničan dugih listova, zašto Ponovo da gazim slepim žalima Gde si vetru poklonila vezu s čistim Iluzijama što mrišu na divlje ruže. Skloni kutiju čujne tišine s mojih puteva, Stavi kraj mene stakleni globus kojim Silazim među morsko bilje. Sklad Žutog stići će nervima... U hladnim flautama Jesenji vetrovi haluciniraju pitanja Na koja nećemo moći da odgovorimo...

PESMA O PROLAZNOSTI

Počinjeni smo jednom nevidljivom vetrnu, Jednoj eroziji, jednom neuspavanom plamenu. Ponekad gubimo... Neko nam nudi po jedan list Za svaku godinu, po jedno zrno peska Za svaku zaboravljenu ljubav. Neko nam Na licu beleži tišinu i senku.

I ništa ne razumemo od svega toga, Dok se razdanjuje kotrljamo krug sunca Po moru. Ništa ne razumemo, Potrebito nam je onoliko vremena za koliko orao Prelefi alpsi vrh, Da bismo potčinili tuđu volju, Naš let je čist, mladi dolaze da ga uče. Ali gubimo ponešto od svega toga, Neko nam nudi list, krilo Školjke, zrno peska. Ne možemo više Kotrljati sunce na obali, niko se više ne čudi Našo nebeskoj igri... Jednoga dana Doći će neki veter zbog lišća, talas neki Zbog mrave školjke, doći će nešto Što se zaborav ili ko zna kako zove...

ALPSKA SONATA

Iluzionista je recitovao Anabazu. Padao je sneg. Osluškivali smo kako dišu vinogradi. Žena je držala za ruku igraču ragbiju; Gledala je općenjena njegovu veliku glavu Umornog konja, njene grudi kao da su se (nadimale

Od urlika na velikom stadionu. Kao da je Očekivala da će poći na jug Na studijsko putovanje u žarkom pojasu. Zamišljala je sebe nagu u pustinji, okupanu U eftopskim vodama. Želela je ponekad Da uđeli izgubljenim putnicima u pustinji Kašiku svežine i senku njenih oaza, Ili da budi noć u starim hramovima Sa zaboravljenim bogovima, davno nacrtao (simbolima,

Ili da daspi na blagoj mesečini. Iluzionista je recitovao Anabazu. Osećala se (azijaska žega.

Ragbišta reče: volim sneg I fišinu Kožije, dok potoci U snu govore s orlovima... Ona je prolazila kroz šumu magnolije, Govorila arapske pesme, osmehivala se moru. Ragbišta se prisećao letnjih mečeva. Smešili su se jedno drugom, ne slušajući Reči koje su izgovarali. Padao je sneg... Iluzionista je već odavno pročitao Anabazu...

DISKOBOLOS

Ja sam čudan diskobolos sa ruba sna. Nikad ne spavam. Strano mi je mirovanje. Svakog jutra uzimam diskos sna i bacam ga Prema zidu neba, a on mi se vraća U luk ruku. Ponovo ga bacam Hiljadu puta dalje. Između mene i neba, usijani tanjur Leti među ljudi, budeći svoju putanju. U sutoj nosim ga u kovačnicu Da bih ga oblikovao za nove snove I noću iz nedara vadim mesečev diskos od (slonovače, Lagan kao šaputanje, bacam ga kroz paru sna, Kroz čežnju starih ljubavnika, kroz hladne iluzije Onih koji će se uskoro rastati, Kroz čisti poljubac koji se prefvara u prsten... Ponekad, kada kovači iz vatre izvade iskaljeno (sunce, umorni,

Stavljuj ga na nakovanj; iz vode Dižu se oblaci koje očekuju biljke i drveće I leto se puni ogromnim suncima, Od mirisa i pesme, od semena i cveća, I niko ne zna da negde, neumorno, Jedan nevidljivi i čuljivi diskobolos. Baca nepresano med ljude i nebo Svoje srce kao diskos svetlosti,

Preveo sa rumunskog

Slavko ALMAŽAN

Angel Dumbrăveanu

Rumunski pesnik Angel Dumbrăveanu (rođen 1933) objavio je tri knjige pesama: *Reke sanja-ocean* (1961.), *Zemlja i plodovi* (1964.), i *Osvetljenje mora* (1967.).

Dumbrăveanu je zapažen pesnik mlade generacije rumunskih pesnika. Svojim načinom kazivanja on, u stvari, nastavlja liniju razvitka rumunske poezije. Zaokupljen je, pre svega, smislim trajanja, mada je spektar njegove inspiracije veoma širok. Veliku pažnju poklanja jeziku, pokušavajući da u svekolikom kolopletu što ga čini vreme i prostor odredi i svoju sudbinu.

Generalni je sekretar časopisa *Orizont* koji izlazi u Temišvaru.